

ISSN 2181-0000
Doi Journal 10.26739/2181-0000

JOURNAL OF MAMUN SCIENCE

Volume 4, Issue 4 **2026**

ISSN 2181-0000
Doi Journal 10.26739/2181-0000

«MAMUN SCIENCE» JURNALI

4 JILD, 4 SON

ЖУРНАЛ «MAMUN SCIENCE»

TOM 4, HOMEP 4

JOURNAL OF «MAMUN SCIENCE»

VOLUME 4, ISSUE 4

TOHKENT-2026

«MA'MUN SCIENCE» JURNALI

ЖУРНАЛ «МА'МUN SCIENCE» | JOURNAL OF «MAMUN SCIENCE»

№4 (2026) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-0000-2026-4>

Бош мухаррир: | Главный редактор:
Chief Editor:

Matyakubov Umidjon Raximovich
(i.f.d., prof.)

Бош мухаррир ўринбосари: | Заместитель
главного редактора: | Deputy Chief Editor:

Xudonazarov Egambergan Madrahimovich
(PhD., dots.)

TAHRIRIY MASLAHAT KENGASHI | EDITORIAL BOARD | РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ

FILOLOGIYA FANLARI

O'rozboyev Abdulla Durdibayevich

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor

Axmedov Oybek Saporboyevich

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti

Galiyeva Margarita Rafaelovna

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti

Nasrullayeva Nafisa Zafarovna

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor

Samarqand davlat chet tillari instituti

Cho'ponov Otanazar Otojovich

Filologiya fanlari doktori (DSc)

Urganch davlat universiteti

Yakubova Matluba Tajibayevna

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Matnazarov Javlanbek Kabulovich

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

TARIX FANLARI

Anatoliy Sagdullayevich Sagdullayev

Tarix fanlari doktori, professor; akademik

O'zbekiston Respublikasi Fanlar

akademiyasining haqiqiy a'zosi

Ashirov Adhamjon Azimbayevich

Tarix fanlari doktori, professor,

O'zbekiston Respublikasi

Fanlar akademiyasi Tarix instituti.

Shaydurov Vladimir Nikolayevich

Tarix fanlari doktori, dotsent

Leningrad davlat universiteti Rossiya

Abdullayev Utkir Ismoilovich

Tarix fanlari doktori (DSc),

dotsent Urganch davlat universiteti

Matkarimova Sadoqat Maqsudovna

Tarix fanlari doktori (DSc), dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

Abdullayev Timur Pulatovich

Tarix fanlari nomzodi, dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

Abdalov Umidbek Matniyazovich

Tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),

Dotsent Ma'mun Universiteti NTM

Yunusxo'jayev Habibulla Zafar o'g'li

Tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),

Dotsent Ma'mun Universiteti NTM

PSIXOLOGIYA FANLARI

Shoumarov G'ayrat Baxromovich

Psixologiya fanlari doktori, professor; akademik

O'zbekiston Respublikasi

Fanlar akademiyasining haqiqiy a'zosi

Kryukova Tatyana Leonidovna

Psixologiya fanlari doktori, professor

Kostroma davlat universiteti Belorusiya

Karpinskiy Konstantin Viktorovich

Psixologiya fanlari doktori, professor

Grodno davlat universiteti Belorusiya

Urazbayeva Dilbar Abdullayevna

Psixologiya fanlari doktori (DSc), professor

Ma'mun Universiteti NTM

Jumaniyazova Nasiba Ramatillayevna

Psixologiya fanlari doktori (DSc), dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

Nurullayeva Baxtigul Bobojonovna

Psixologiya fanlari nomzodi, dotsent Ma'mun

Universiteti NTM

IQTISODIYOT FANLARI

Ruzmetov Baxtiyar

Iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Ma'mun Universiteti NTM

Sherov Alisher Bakberganovich

Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

Ma'mun Universiteti NTM

Voronsova Yuliya Vladimirovna

Iqtisodiyot fanlari nomzodi

Moskva davlat boshqaruvi universiteti

Jabborov Umarbek Rustambekovich

Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Cho'ponov San'at Otanazarovich

Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Niyazmetov Islambek Masharipovich

Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

PEDAGOGIKA VA FALSAFA FANLARI

Sardor Sharifzoda O'razboy Tabib o'g'li

Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa
doktori (PhD), professor

Ma'mun Universiteti NTM

Adilov Zafar Yunusovich

Falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Boltayev Abdurahim Amanovich

Falsafa fanlari doktori, dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

Zoirov Erkin Xalilovich

Falsafa fanlari doktori, dotsent

Buxoro davlat texnika universiteti

Nurullayeva Baxtigul Bobojonovna

Psixologiya fanlari nomzodi, dotsent Ma'mun

Universiteti NTM

TIBBIYOT FANLARI

Yuldashev Baxrom Sobirjanevich

Tibbiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

Abdullayev Ravshanbek Babajonovich

Tibbiyot fanlari doktori, professor

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

Esamuratov Aybek Ibragimovich

Tibbiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

Samandarova Barno Sultonovna

Biologiya fanlari nomzodi, dotsent

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

Tajiyeva Zebo Baxodirovna

Tibbiyot fanlari falsafa doktori (PhD)

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

ILMIY JURNAL TEXNIK KOTIBI

Yunusxo'jayev Habibulla Zafar o'g'li

Ma'mun Universiteti NTM

Журнал включен в перечень ВАК национальных научных изданий, рекомендуемых для публикации
основных научных результатов диссертаций по медицинским наукам постановлением
№ 01-08/3068/17 от 27 сентября 2024 г.

Page Maker | Верстка | Саифаловчи: X. Mirzaxmedov

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz

ООО Тадqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz

Tadqiqot LLC the city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Phone: (+998-94) 404-0000

IQTISOD

1. Odilbekova Xonimjon Jahongir qizi. Rudenko Inna Yurevna. QATTIQ MAISHIY CHIQUINDILARNI QAYTA ISHLASH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH: XORIJYIY TAJRIBA VA O‘ZBEKISTON UCHUN ISTIQBOLLAR.....	8
2. S.M.Raximova. V. M. Baxtiyarova. RAQAMLI TRANSFORMATSIYALASHUV JARAYONIDA TIBBIY XIZMATLAR KO‘RSATISHNI MOLIYALASHTIRISHNING AYRIM MASALALARI.....	13
3. S. Allayarov. MINTAQA IQTISODIYOTINI RIVOJLANTIRISHDA STARTAP LOYIHALARDAN FOYDALANISHNING XORIJ TAJRIBASI.....	16
4. Matyoqubov Arslonbek G'ayrat o'g'li. EKSPORT INFRATUZILMASINI RIVOJLANTIRISHNING MINTAQA RAQOBATBARDOSHLIGIGA TA’SIRI (XORAZM VILOYATI MISOLIDA).....	20
5. Matkarimov Feruz Bekturdiyevich. MINTAQA TO‘QIMACHILIK MAHSULOTLARINING GLOBAL BOZORDA RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH YO‘LLARI.....	27
6. Yulduz Yaqubova Raimovna. OZIYQ-OVQAT SANOATIDA TEXNIKA TARAQQIYOTI, INNOVATSION TRANSFORMATSIYA VA UNING IQTISODIY SAMARADORLIGI.....	33
7. Masharipova Xosiyat Matrasulovna. Xalbayeva Maftuna. XORAZM VILOYATI IQTISODIYOTIDA EKOLOGIK OMILLAR VA BARQAROR HUDUDIY RIVOJLANISH MASALALARI.....	38
8. Sattarova Dilfuza Dilshodbekova. O‘ZBEKISTONDA ISLOM MOLIYASI FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHDA HUQUQIY ASOSLARINING YARATILISHI.....	43
9. Ismailova Gulruh Faxriddinovna. INSON KAPITALIGA INVESTITSIYALAR VA HUDUDIY IQTISODIY NOMUTANOSIBLIK: MOLIYALASHTIRISH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH YO‘NALISHLARI.....	48
10. Jumaniyazova Sharifa Rashidovna. TURISTIK MAHSULOTLAR BOZORIDA MARKETING STRATEGIYALARINI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY-USLUBIY ASOSLARI.....	54
11. Li Yang. EDIGITAL SILK ROAD AND SUSTAINABLE TOURISM: ANALYZING THE ADAPTATION OF CHINESE DIGITAL PLATFORMS IN UZBEKISTAN.....	58
12. Sharipova Asaloy. Rudenko Inna Yurevna. THE EFFECTIVENESS OF DIGITAL TECHNOLOGIES IN WATER RESOURCE MANAGEMENT.....	64

13. Турдиева Якитжан Хайитбаевна.

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕХАНИЗМОВ ФИНАНСОВОЙ ПОДДЕРЖКИ СИСТЕМЫ ДОШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ НА ОСНОВЕ ГОСУДАРСТВЕННО-ЧАСТНОГО ПАРТНЁРСТВА (НА ПРИМЕРЕ РЕСПУБЛИКИ КАРАКАЛПАКСТАН).....68

14. Djumaniyazov Farruxbek Abdulla o'g'li.

XORAZM VILOYATIDA IQLIM O'ZGARISHI VA INSTITUTIONAL OMILLARNING MINTAQAVIY BARQAROR EKOLOGIK-IQTISODIY O'SISHGA TA'SIRI.....72

TARIX

1. Дилафруз Ийманова Абдиманнобевна.

ЎЗБЕКИСТОНДА СОВЕТ ДАВРИДА ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ КАДРЛАРИНИНГ ИЖТИМОИЙ, МОДДИЙ АҲВОЛИ: МУАММОЛАР ВА САБОҚЛАР (1925-1941 ЙИЛЛАР).....79

2. Ahmadjonova Inobat Baxodir qizi.

MOHENJO-DARO VA HARAPPA SIVILIZATSIYALARINING PAYDO BO'LISHI VA TARAQQIYOTI.....88

3. Otamuradova Roviyaon Olimboyevna. Joldasova Ozoda Ergash qizi.

MUSTAQILLIK YILLARIDA MILLIY O'ZLIKNI ANGLASH, VATANIMIZNING QADIMIY VA BOY TARIXINI O'RGANISH.....92

4. Saotboyev Rahmatjon Madamin o'g'li.

XORAZM VOHASIDA IBTIDOIY SAHNAVIY UNSURLAR VA MAROSIMIY TOMOSHALAR: IJTIMOIIY-MADANIY VA TARIXIY ASOSLAR.....95

5. Саидов Шавкат Жумабаевич.

XX АСРНИНГ ХАЛҚАРО МАЙДОНДА ТАН ОЛИНИШИДА БОБООХУН САЛИМОВНИНГ ЎРНИ.....100

6. Salayev Umrbek Kadambayevich.

QUYI AMUDARYO HUDUDIDA TOSH VA NEOLIT DAVRLARIDA IJTIMOIIY-IQTISODIY MUNOSABATLARNING SHAKLLANISHI.....106

7. Safarov Tolib Todjiyevich.

XIVA XONLIGIGA KO'CHIB KELGAN TURKMAN URUG'LARI HAQIDA AYRIM MA'LUMOTLAR.....111

8. Atadjanova Dilnoza Ganiyevna.

JANUBIY XORAZM HUDUDINING ARXEOLOGIK TADQIQOTLARDA O'RGANILISH TARIXI.....116

FILOLOGIYA

1. Xusainova Shaxnozabonu Ergashevna.

ABU RAYHON BERUNIYNING "OSOR UL-BOQIYA" ASARI VA UNING INGLIZ TILIGA TARJIMASIDA SHARQ RUHI HAMDA KONTEKSTUAL O'ZIGA XOSLIKNI SAQLASH..121

2. B.Q. Sapayeva.

O'ZBEK TILI GEMERONIMLARINING SHAKLLANISHI VA TARAQQIYOTI.....125

- 3. Sobirova Gulasal Zokir qizi.**
THEORETICAL APPROACH TO LINGUISTIC-COGNITIVE APPROACHES IN MODERN LINGUISTICS.....129
- 4. Mokhinur Murodova Azamat qizi.**
ABBREVIATION AND INTERNET SLANG USAGE AMONG MDIST STUDENTS IN VIDEO GAMES AND ONLINE CHATS.....136
- 5. Yusupova Soxiba Islombek qizi.**
INGLIZ VA O‘ZBEK BOLALAR SHE’R VA QO‘SHIQLARIDA EMOTSIONAL BO‘YOQDOR SO‘ZLAR.....143
- 6. Sarodbekov Sherzodbek Saforboyevich.**
BADII ASAR USLUBINI QAYTA TIKLASHDA MUTARJIM MAS’ULIYATI (E. HEMINGWAYNING “TO HAVE AND HAVE NOT” ASARI VA UNING TARJIMASAI MISOLIDA).....147

PEDAGOGIKA

- 1. Rajabov Shaxzodbek Baxrom o‘g‘li.**
UMUMIY PEDAGOGIK TAYYORGARLIK JARAYONIDA BO‘LAJAK MUSIQA O‘QITUVCHISINING BADIY MAHORATINI OSHIRISH.....153
- 2. Davletov Mayliboy Yusupovich.**
O‘ZBEK CHOLG‘U IJROCHILIGI TARIXINI O‘RGANISH ORQALI TALABALARNING MUSIQIY MADANIYATINI RIVOJLANTIRISH JARAYONINING SAMARADORLIK DARAJASI.....161
- 3. Abdirimova Shoxsanam Xudayberganovna.**
VERIFIKATSIYA TAMOYILINING PEDAGOGIK JARAYONDAGI MOHIYATI.....166
- 4. Allamuratova Xurliman.**
TA'LIM KONSEPSIYASINING MOHIYATI VA METODIKADAGI O‘RNI.....170
- 5. Sharipov Allabergan Kamilovich.**
JISMONIY TARBIYA VA SPORT YO'NALISHI BITIRUVCHILARINING KASBIY-PEDAGOGIK TAYYORGARLIK DARAJASINI ISH BERUVCHILAR BAHOSIGA KO'RA TAHLIL QILISH: SO'ROVNOMA ASOSIDA EMPIRIK TADQIQOT.....176
- 6. Jammатов Jasurbek Sharipovich. Komilova Olima Allabergan qizi.**
TAYYORGARLIK DARAJASINI KROSS-FIT MASHG‘ULOTLARI ASOSIDA RIVOJLANTIRISH: DOLZARBLIK VA ISTIQBOLLAR.....183
- 7. Ким Татьяна Сергеевна.**
СТРАТЕГИИ ОБУЧЕНИЯ ИЕРОГЛИФИЧЕСКОЙ ЛЕКСИКЕ В КОРЕЙСКОМ ЯЗЫКЕ...189

PSIXOLOGIYA

- 1. Jumaniyazova Ilmira Kamiljanovna. Sobirova Xosiyat Rustambekova.**
BOSHLANG‘INCH SINIF O‘QUVCHILARNING XOTIRASINING NEYROPSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI.....195
- 2. Xashimova Sayyora Xolmuradovna.**
IMKONIYATI CHEKLANGAN BOLALARDA EMOTSIONAL ZO‘RIQISHNING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI.....199
- 3. Allayarov Dilshod Raximboy o‘g‘li.**
ERKIN KURASHCHILARDA MUSOBAQA OLDI EMOTSIONAL HOLATLARINING MOTIVATSION JARAYONLARGA TA’SIRI.....203

Allamuratova Xurliman

Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy universiteti tayanch doktoranti

TA'LIM KONSEPSIYASINING MOHIYATI VA METODIKADAGI O'RNI

<http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.20157765>

Annotatsiya. Ushbu maqolada ta'lim konsepsiyasi tushunchasining nazariy-metodologik asoslari kompleks tarzda tahlil etilgan. Ta'lim konsepsiyasining mazmun-mohiyati, uning pedagogik kategoriya sifatidagi talqini hamda metodik tizimdagi o'rni ilmiy jihatdan asoslab berilgan. Shuningdek, zamonaviy ta'lim paradigmalari sharoitida ta'lim konsepsiyasining transformatsiyasi va uning o'quv jarayonini samarali tashkil etishdagi ahamiyati yoritilgan. Tadqiqot davomida ta'lim konsepsiyasining o'qitish metodlari, didaktik yondashuvlar va innovatsion texnologiyalar bilan o'zaro aloqadorligi aniqlangan.

Kalit so'zlar: ta'lim konsepsiyasi, nazariy-metodologik asoslar, pedagogik kategoriya, metodik tizim, didaktik yondashuv, ta'lim paradigmasi, innovatsion texnologiyalar, o'quv jarayoni, ta'lim samaradorligi.

Аннотация. В данной статье комплексно анализируются теоретико-методологические основы понятия концепции образования. Научно обоснованы сущность и содержание концепции образования, её интерпретация как педагогической категории и роль в методической системе. Также освещена трансформация концепции образования в условиях современных образовательных парадигм и её значение в эффективной организации учебного процесса. В ходе исследования выявлена взаимосвязь концепции образования с методами обучения, дидактическими подходами и инновационными технологиями.

Ключевые слова: концепция образования, теоретико-методологические основы, педагогическая категория, методическая система, дидактический подход, образовательная парадигма, инновационные технологии, учебный процесс, эффективность образования.

Abstract. This article provides a comprehensive analysis of the theoretical and methodological foundations of the concept of "educational concept." The essence and content of the educational concept, its interpretation as a pedagogical category, and its role within the methodical system are scientifically substantiated. Furthermore, the transformation of the educational concept within the framework of modern educational paradigms and its significance in the effective organization of the learning process are highlighted. The research identifies the interrelationship between the educational concept, teaching methods, didactic approaches, and innovative technologies.

Keywords: educational concept, theoretical-methodological foundations, pedagogical category, methodical system, didactic approach, educational paradigm, innovative technologies, educational process, educational efficiency.

Kirish

Zamonaviy globallashtirish jarayonlari va axborotlashgan jamiyat sharoitida ta'lim tizimini takomillashtirish, uning samaradorligini oshirish hamda raqobatbardosh kadrlar tayyorlash masalalari dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Shu nuqtai nazardan, ta'lim jarayonini ilmiy asosda tashkil etish, uning mazmunini yangilash va metodik ta'minotini takomillashtirish muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Mazkur jarayonda ta'lim konsepsiyasi muhim nazariy va amaliy asos sifatida namoyon bo'ladi.

Ta'lim konsepsiyasi ta'lim tizimining rivojlanish yo'nalishlarini belgilovchi, uning mazmuni, maqsadi, prinsiplari va metodlarini o'zida mujassamlashtiruvchi muhim pedagogik kategoriya hisoblanadi. U nafaqat nazariy qarashlar majmui, balki ta'lim jarayonini samarali tashkil etishning metodik asosini ham tashkil etadi. Shu sababli ta'lim konsepsiyasining mohiyatini chuqur o'rganish, uning metodikadagi o'rnini aniqlash zamonaviy pedagogika fanining ustuvor yo'nalishlaridan biri sanaladi. Bugungi kunda ta'lim sohasida kompetensiyaviy yondashuv, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, innovatsion texnologiyalarni joriy etish kabi yangi paradigmalarning shakllanishi ta'lim konsepsiyasiga yangicha yondashuvni talab etmoqda. Bu esa o'z navbatida, ta'lim konsepsiyasining metodik tizim bilan uzviy bog'liqligini qayta ko'rib chiqish zaruratini yuzaga keltiradi. Mazkur tadqiqotning maqsadi ta'lim konsepsiyasi tushunchasining nazariy-metodologik asoslarini tahlil qilish hamda uning metodikadagi o'rnini ilmiy jihatdan asoslab berishdan iborat. Tadqiqot vazifalari sifatida ta'lim konsepsiyasining mazmun-mohiyatini ochib berish, uning pedagogik kategoriya sifatidagi xususiyatlarini aniqlash, shuningdek, metodik jarayon bilan o'zaro aloqadorligini tahlil qilish belgilandi.

Zamonaviy chet tillarini o'qitish yondashuvlari shaxsga yo'naltirilgan (antropologik) paradigmasiga asoslanadi, bu paradigma avvalgi avtoritar ta'lim paradigmasini almashtirdi. Avtoritar paradigmaning markazida o'qituvchi turgan bo'lib, u o'quvchiga bilim, ko'nikma va malakalarni uzatishni asosiy maqsad qilib qo'ygan. Shaxsga yo'naltirilgan paradigmasida esa ta'lim tizimining markazida til shaxsi sifatida o'quvchi rivojlanishi va bola o'zining o'ziga xos mohiyatini, tabiiy kuchlarini rivojlantiruvchi sharoitlar yaratish turadi.

Zamonaviy chet tillarini o'qitish metodikasida to'rtta yondashuv ajratiladi:

№	Yondashuv nomi	Asosiy mazmuni
1	Bixeviorizm	Chet tilini egallash tashqi muhit ta'siriga javoban nutqiy avtomatizmlarning shakllanishi bilan izohlanadi.
2	Intuitiv-ongli yondashuv	Grammatik modellar va nutqiy tuzilmalar global va intuitiv ravishda o'zlashtiriladi.
3	Ongli (kognitiv-kommunikativ) yondashuv	Grammatik tuzilmalar va leksik birliklar avval ongli ravishda anglanadi, so'ng nutqda qo'llaniladi.
4	Kommunikativ-faoliyatli yondashuv	O'qitish jarayonida ongli va ongosti komponentlarning uyg'unlashuvi asosida nutqiy faoliyat rivojlantiriladi.

Bixevioristik nazariya takrorlash va mustahkamlashni ta'kidlash orqali erta til o'qitish usullari uchun zamin yaratdi. Biroq keyinchalik Xomskiyning Innateist nazariyasi va Krashe'ning Kirish gipotezasi kabi nazariyalar til o'rganishni tushunishni aqliy, ijtimoiy va kommunikativ o'lchovlarni o'z ichiga olgan holda kengaytirdi.

Kognitiv yondashuv — Bruner va Rivers tomonidan ishlab chiqilgan. Chet tilini o'qitishga nisbatan kognitiv yondashuv shuni anglatadiki, u yoki bu lingvistik hodisani o'rganish ushbu

hodisani nutqda tushunish va qo'llashning asosida yotgan aqliy jarayonlar va harakatlarga tayanishi kerak. Bu yondashuv o'quvchilarning muayyan til hodisasini egallash xususiyatlarini hisobga olish zarurligini ta'kidlaydi, hamda o'quvchilarning o'z o'quv faoliyatini ongli ravishda tashkil etish qobiliyatiga e'tibor qaratadi. Konstruktivizm Piajedan faol o'rganishni, sxemalarni, assimilyatsiya va akkommodatsiyani oladi. Piaje insonning bilish faoliyati yangi tajribalar oldindan mavjud kognitiv tuzilmalarga integratsiyalashadigan kumulyativ hodisaning mahsuli ekanligini isbotlagan.

Kognitiv-faoliyatli yondashuvning asosida chet tilida kasbiy yo'naltirilgan formatda muloqotni o'qitishda quyidagi tamoyillar yotadi: kommunikativ-kognitiv yo'nalish tamoyili; funkcionallik tamoyili; bilim, ko'nikma va malakalarni kompleks o'zlashtirish tamoyili; o'quvchilarning ongliligi va ijodiy faolligi tamoyili; shaxsga yo'naltirilganlik tamoyili.[1]

Konstruktivizm Piaje va Vigotskiyning kognitiv nazariyalaridan kelib chiqadi. Konstruktivizm «yuqoridan pastga» o'qitish metodologiyasini qo'llaydi — barcha tafsilotlarni o'rgatib, asosiy g'oyaga kelish o'rniga o'quvchilar asosiy g'oyani kashf etadilar va keyin tafsilotlarni aniqlaydilar. O'qituvchi o'quvchilarga tamoyillarni o'zlari kashf etishlari uchun muhit yaratishi kerak. Ijtimoiy konstruktivizm bilim quriladi va o'rganish madaniy va tarixiy kontekst ichida ijtimoiy o'zaro ta'sirlar orqali yuz beradi deb hisoblaydi. Vigotskiy o'rganishning hamkorlik tabiatini ta'kidlagan va ijtimoiy muzokaralar orqali bilim qurilishini ko'rsatgan. U Piajening o'qitishni ijtimoiy kontekstdan ajratish mumkin degan taxminini rad etdi. Vigotskiy har bir narsani ikki darajada o'rganiladi deb hisoblagan: birinchi navbatda boshqalar bilan o'zaro ta'sir orqali, so'ngra shaxsning aqliy tuzilmasiga integratsiyalashadi. Bolaning madaniy rivojlanishidagi har bir funktsiya ikki marta namoyon bo'ladi: avval ijtimoiy darajada, keyin individual darajada; avval odamlar orasida (intersixologik), so'ngra bolaning ichida (intrasixologik).

Sotsiokulturalik nazariyasi dastlab Wertsch tomonidan 1985-yilda atalab, Lev Vigotskiy va uning Moskva doirasining 1920-yillardan boshlab qilgan ishlaridan kelib chiqqan. Bu nazariyaning markaziy g'oyasi shundan iboratki, insonning aqliy funktsiyasi madaniy vositachilik bilan integratsiyalashgan ijtimoiy faoliyatlarda ishtirok etishdan kelib chiqadi. Sotsiokulturalik nazariyasini boshqa nazariyalardan farq qildiradigan narsa shuki, u ikkinchi tilni egallash universal jarayon emasligini ta'kidlaydi. Eng Yaqin Rivojlanish Zonasi (ZPD) — o'quvchi mustaqil bajara oladigan va hatto yordam bilan ham bajara olmaydigan narsa o'rtasidagi makondir. Bu makon o'quvchi bajara oladigan, biroq faqat o'qituvchi yoki ko'proq bilimli tengdosh yordamida bajara oladigan vazifalar uchundir. Vigotskiy ta'rifiga ko'ra, bola «ko'proq bilimli boshqa» bilan muloqotga kirishadi va asta-sekin ijtimoiy o'zaro ta'sir hamda ma'no yaratish orqali muammolarni mustaqil yecha olish qobiliyatini rivojlantiradi. Vigotskiy (1978) ZPDni «o'quvchilar boshqa odamlar bilan hamkorlikda bajara oladigan narsa bilan ular o'z-o'zlaridan bajara olgan narsa o'rtasidagi farq» sifatida ta'riflaydi. Bola ZPD ichida ishlash uchun katta yoshli yoki malakali tengdoshdan yordam zarur. [2]

ZPD va tanqidiy fikrlash — empirik tadqiqot

Wass, Harland va Mercer (2011) tadqiqoti — Yangi Zelandiya universitetida 26 talaba bilan 3 yil davomida olib borilgan muhim empirik tadqiqot. ZPD asosida tanqidiy fikrlash qanday rivojlanishini o'rgangan. Asosiy natijalar: birinchi yilda tanqidiy fikrlashga deyarli dalil yo'q edi, chunki o'quvchilar asosan faktik bilim olishga qaratilgan kurs materiallarining scaffolding shaklini boshdan kechirdi. 2–3 yillarda tadqiqot qilishni o'rganish tanqidiy fikrlash uchun asosiy scaffold bo'la boshladi va o'quvchilar bilimning tabiati haqidagi qarashlarini asta-sekin o'zgartirdi. Og'zaki scaffolding va o'qituvchilar va tengdoshlar bilan suhbat o'quvchilarga tanqidiy fikrlash uchun ZPD kengaytirishga imkon berdi.

Krashen nazariyalari- ingliz tilini o'qitishdagi fundamental konsepsiyalar

S. Krashen tomonidan ishlab chiqilgan «Kirish gipotezasi» ikkinchi tilni egallash (SLA) nazariyasidagi eng ta'sirli gipotezalardan biridir. U o'quvchilar o'z darajasidan biroz yuqoriroq («i+1») darajadagi tushunarli kirish (comprehensible input) bilan ta'minlanganda tilni eng samarali egallashlarini ta'kidlaydi. U besh gipotezadan iborat jami model ishlab chiqdi: (1) Egallash-o'rganish gipotezasi; (2) Monitor gipotezasi; (3) Tabiiy tartib gipotezasi; (4) Kirish gipotezasi; (5) Affektiv filtr gipotezasi. [3]

Egallash–o‘rganish gipotezasi. Biz tilni ta‘sir lanish orqali ongsiz tarzda egallasak-da, o‘rganish qoidalarni ongli o‘rganishni o‘z ichiga oladi.

Monitor gipotezasi. O‘rganilgan bilim biz ishlab chiqaradigan narsalarni nazorat qiluvchi muharrir sifatida ishlaydi.

Kirish gipotezasi (i+1). Krashen «i+1» darajasi deb atagan bu darajada kirish tushunarlidir, lekin hali to‘liq tushunilmagan tuzilmalarni o‘z ichiga oladi.

Affektiv filtr gipotezasi. Bu nazariya tashvish, motivatsiya va o‘z-o‘ziga ishonch kabi hissiy omillar til egallashga ta‘sir qilishi mumkinligini ta‘kidlaydi. O‘quvchilar haddan tashqari tashvish yoki salbiy his-tuyg‘ularni boshdan kechirsa, yangi til kirishini qayta ishlash va o‘rganish qobiliyati to‘siq qo‘yiladi. [4]

Krashen nazariyasining tanqidi va cheklovlari

Krashen (1982) mashhur tarzda o‘quvchilar tilni «faqat bitta yo‘l bilan» — o‘zlarining hozirgi kompetensiya darajasidan biroz yuqori bo‘lgan kirishni tushunish orqali egallashini ta‘kidlaydi. Bu gipoteza til o‘qitishni ma‘noga asoslangan ta‘sir lanish sari yo‘naltirdi va yod olish bilan grammatika mashqlaridan uzoqlashishga olib keldi. [5]

Krashening gipotezalariga bir qator tanqidlar yo‘naltirildi. Lydia White (1987) egallash va o‘rganish gipotezasining asosligini shubha ostiga qo‘ydi. Boshqa tadqiqotchilar bu besh nazariyani o‘zlarining haqiqiylikini isbotlash uchun empirik sinovdan o‘tkazish mumkin yoki mumkin emasligini so‘roqqa tutdi. Vigotskiyning sotsiokulturallik nazariyasini didaktik tatbiqiga bag‘ishlangan 2024-yil tadqiqotida muloqotning uch asosiy tushunchasi — interaksiya, muzokara va vositachilik markaziy o‘rin egallaydi. Vigotskiy inson tabiatini har bir avlod rivojlantirib uzatadigan madaniy-tarixiy mahsul sifatida ko‘radi; bu esa vositachilik tushunchasini sotsiokulturallik nazariyasining bosh toshi sifatida qo‘llab-quvvatlaydi. Belgilar va vositalar yordamida axborotni uzatish jarayoni sifatida vositachilik aqliy jarayonlarni boshqarishga xizmat qiladi. Vigotskiyning tadqiqotlari ZPD, vositachilik, scaffolding, ichkilashtirish va xususiy nutq kabi muhim nazariy elementlarni ajratib ko‘rsatdi. Vigotskiy ijtimoiy, madaniy va tarixiy artefaktlarga e‘tibor qaratib, ularning bolalarning intellektual o‘sishi va kelajakdagi samaradorligiga ta‘sirini o‘rgandi.

Gumanistik yondashuvning asosiy tamoyillari quyidagilardir: ta‘lim jarayoni o‘quvchilarda umuminsoniy qadriyatlarni, insonparvarlik munosabatini va hamdardlikni rivojlantirishi kerak; o‘qitish shaxsga yo‘naltirilgan xarakter kasb etishi va shaxsning o‘z-o‘zini anglashi, o‘zini va boshqalarni bilishini rivojlantirishiga xizmat qilishi lozim, bu esa kollektiv ish sharoitida o‘qitishni differentsiyalashtirish va o‘quvchilarning individual ehtiyojlarini hisobga olishni ko‘zda tutadi.

Zamonaviy chet tillarini o‘qitish metodikasi uchun dolzarb va umumtan olingan yondashuvlar quyidagilar: shaxsga yo‘naltirilgan, kommunikativ, kompetensiyaviy, madaniyatlararo, aksiologik yondashuvlar.

Faoliyatli konsepsiya (Leont‘ev, Zimnyay) Faoliyatli yondashuv (A.N. Leont'ev, A.A. Leont'ev) va shaxsiy-faoliyatli yondashuv (I.A. Zimnyaya) — bu yondashuvlarning asosiy kategoriyalari «faoliyat» va «shaxs»dir: shaxs samarali nutqiy faoliyatni bajarish jarayonida rivojlanadi; chet tilini o‘qitishning asosiy maqsadi muloqotning yangi usuli sifatida inostrannaya faoliyatini shakllantirish sifatida ta‘riflanadi. Chet tilini o‘zlashtirishda barcha nutqiy va nutqiy bo‘lmagan harakatlar uchun motivlar yaratish va ularni bosqichma-bosqich shakllantirish zarur.[5]

Faoliyatli yondashuv har qanday til hodisasi muloqot aktida taqdim etilishi va o‘zlashtirilishini nazarda tutadi, ya‘ni nazariya amaliyot bilan ajralmas bog‘liqdir, olingan bilimlar darhol nutq jarayonida qo‘llaniladi va mustahkamlanadi. Bunda o‘quvchi boshidanoq faol faoliyatga jalb etiladi.

[6]

Konsepsiya	Asoschisi	Asosiy g‘oya	Chet tili o‘qitishda tatbiqi
Bixeviorizm	Skinner(1930-1950)	Stimul→Reaksiya;til-odat	Grammatik mashqlari, takrorlash

Kognitiv	Piaje, Bruner (1960-1970)	Aqliy sxemalar , faol bilish	Grammatikani ongli o'rganish
Sotsiokulturallik	Vigotskiy (1930)	ZPD, vositachilik, ijtimoiy kontekst	Scaffolding, hamkorlik, dialog
Konstruktivistlik	Piaje+Vigotskiy	Bilim quriladi, kashfiyot yo'li bilan	Muammoli o'qitish, loyha
Krashen modeli	Krashen (1982)	I-I, tushunarli kirish	Tinglab o'rganish, autentik material
Gumanistik	Rogers, Maslow	Shaxs markazi, motivatsiya	Shaxsga yo'naltirilgan o'qitish
Faoliyatli	Leont'ev Zimnyaya	Faoliyat orqali rivojlanish	Nutqiy faoliyat turliari
Kompetensiyaviy	CEFR, Richards	Natijaga yo'naltirilganlik	Can-do deskriptorlar, baholash

Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim paradigmasiga muvofiq, chet tillarini o'qitishning zamonaviy yondashuvlari: kompetensiyaviy, faoliyatli, madaniyatlararo va kommunikativ-kognitiv yondashuvlardir. Kompetensiyaviy yondashuv o'qitish maqsadlarida aks etgan; faoliyatli yondashuv esa o'qitishning maqsadlari, mazmuni va texnologiyalari orqali amalga oshiriladi.

Vigotskiy «Ko'proq bilimli boshqa» tushunchasini faqat o'qituvchi va tengdoshlar bilan chegaralab qolmagan — u asboblari va madaniy vositalarni ham shu guruhga kiritgan. Scaffolding — maqsadli savol va ijobiy o'zaro ta'sirlar orqali o'qituvchining bola o'rganishiga rahbarlik qilish usulidir. [7]

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, ta'lim konsepsiyasi zamonaviy pedagogik jarayonning nazariy va metodik asoslarini belgilovchi muhim omil hisoblanadi. Uning mazmun-mohiyati ta'limning maqsadi, mazmuni, shakl va metodlarini ilmiy asosda tashkil etishga xizmat qiladi. Ta'lim konsepsiyasi ta'lim tizimining izchil rivojlanishini ta'minlash, o'quv jarayonini samarali tashkil etish hamda ta'lim sifatini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Maqolada ta'lim konsepsiyasining metodik tizim bilan uzviy bog'liqligi asoslab berildi. Xususan, zamonaviy ta'lim sharoitida innovatsion yondashuvlar, kompetensiyaviy model va kommunikativ metodlarning ta'lim konsepsiyasini amaliyotga joriy etishdagi roli alohida ahamiyatga ega ekani aniqlandi. Ta'lim konsepsiyasi metodik jarayonni takomillashtirish, o'quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantirish va ularning ijodiy salohiyatini yuzaga chiqarishda samarali vosita sifatida namoyon bo'ladi.

Shuningdek, chet tillarini o'qitish metodikasida qo'llanilayotgan zamonaviy yondashuvlar ta'lim konsepsiyasining amaliy ifodasi sifatida baholanishi mumkin. Mazkur yondashuvlar ta'lim jarayonining samaradorligini oshirish, o'quvchilarning kommunikativ kompetensiyasini shakllantirish hamda o'quv faoliyatini faollashtirishga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, ta'lim konsepsiyasining nazariy va metodik jihatlarini chuqur o'rganish hamda uni amaliyotga samarali tatbiq etish bugungi ta'lim tizimini modernizatsiya qilishning muhim shartlaridan biridir. Shu bois, ta'lim konsepsiyasini takomillashtirishga qaratilgan ilmiy tadqiqotlarni izchil davom ettirish maqsadga muvofiqdir.

Foydalangan adabiyotlar

1. Jalolov Jamol. Chet til o'qitish metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2012. – 248 b.
2. Saydaliyev S.. Pedagogika asoslari. – Toshkent: Fan, 2018. – 320 b.

3. Passov Yevgeniy. Osnovy kommunikativnoy metodiki obucheniya inostrannym yazykam. – Moskva: Prosveshcheniye, 2010. – 276 s.
4. Leontyev Aleksey. Osnovy teorii rechevoy deyatelnosti. – Moskva: Nauka, 2003. – 287 s.
5. Zimnyaya Irina. Pedagogicheskaya psixologiya. – Moskva: Logos, 2004. – 384 s.
6. O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi. Oliy ta’lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi. – Toshkent, 2020.
7. UNESCO. Education for Sustainable Development Goals: Learning Objectives. – Paris: UNESCO Publishing, 2017. – 63 p.
8. Vygotsky Lev. Myshleniye i rech. – Moskva: Labirint, 1999. – 352 s.

«MAMUN SCIENCE» JURNALI

ЖУРНАЛ «MAMUN SCIENCE» JOURNAL OF «MAMUN SCIENCE»

Maqolani tayorlashda qo'yiladigan talablar:

1. Maqola o'zbek, ingliz va rus tillarida minimal 6 sahifadan iborat bo'lib, Microsoft Word dasturida Times New Roman shriftida 12 kegl, 1 satr oralig'ida, sahifalar barcha tomondan 2 sm qoldirilgan holda bo'lishi shart.
2. Satr boshi - 1,25 sm bo'lib, satrlarni eniga to'g'irlash, so'zlarni boshqa qatorga ko'chirish avtomatik tarzda bo'lishi lozim.
3. Birinchi qator o'ng tomondan muallifning familiyasi, ismi va otasining ismi, ikkinchi qatorda muallifning ish joyi, lavozimi, ilmiy darajasi va unvoni, e-mail va telefon raqami, uchinchi qatorda sahifaning o'rtasida bosh va qalin harflar bilan maqolaning nomi yoziladi. Ushbu ma'lumotlar o'zbek, ingliz va rus tillarda berilishi lozim.
4. Keyingi qatordan o'zbek, ingliz va rus tillarida 60 so'zdan iborat annotatsiya beriladi.
5. Keyingi qatordan 7-10 ta o'zbek, ingliz va rus tillarida kalit so'zlar beriladi.
6. Keyingi qatordan asosiy matn boshlanadi va maqola 4 qismdan iborat bo'ladi: Mavzuning dolzarbligi. Metodlar va o'rganilganlik darajasi. Tadqiqot natijalari. Xulosa.
7. Maqolalar ilmiy ahamiyatga ega bo'lib, ulardagi fakt va fikrlar asoslangan hamda mustaqil ma'no kasb etishi lozim, plagiat holati taqiqlanadi. Muallif foydalanilgan adabiyotlarni aniq ko'rsatishi, olingan iqtiboslarning aniq manbalarini keltirishi lozim.
8. Web of science hamda Scopus tizimidagi jurnallardan iqtiboslar olish maqsadga muvofiqdir.
9. Iqtiboslar matn ichida [1, 25] beriladi. Adabiyotlarning to'liq ro'yxati asosiy matndan so'ng alifbo tartibida ko'rsatilishi lozim.

Требования к оформлению научной статьи:

1. Статьи должны содержать 6 страниц, в формате Times New Roman на Microsoft Word, 12 кегль, 1 см, со всех сторон 2 см.
2. Начала абзаца - 1,25 см, формировать строки по ширине, перенос слов в другой ряд должен быть в автоматическом порядке.
3. В первой строке от правой стороны Ф.И.О. автора, во второй строке место работы, должность, ученая степень и ученое звание, e-mail и номер телефона, в третьей строке по центру страницы прописными буквами жирным шрифтом название статьи. Эта информация должна быть предоставлена на узбекском, английском и русском языках.
4. В следующей строке аннотация из 60 слов на трех языках: узбекский, английский и русский.
5. Со следующей строки ключевые слова 7-10.
6. Далее начинается основной текст. новой текст начинается со следующей строки, и статья состоит из 4 частей: актуальность темы, методы и уровень исследования, результаты исследования, заключение.
7. Статьи должны иметь научное значение, факты и идеи должны быть обоснованными и избежать плагиатства. Автор должен точно указать использованную литературу и ссылку на источники, при помощи которых он выразил свое мнение.
8. Сноски или ссылки должен быть взяты из Web of science, а также системы журналов Scopus.
9. Цитирование приводится в тексте [1, 25] Полный список литературы должен быть указан после основного текста, а алфавитном порядке.

Requirements of the articles submitted:

1. Articles should be at least 6 pages, in Times New Roman, 12 pt., 1 inter.
2. The line head should be 1,25 cm, line spacing, and the words should be automatically moved.
3. The author's full name should be on the first line from the right; the author's place of work, position, academic degree, and academic rank, email address, and phone number should be on the second line; the article title should be centered in bold, capital letters, on the third line. This information should be provided in Uzbek, English, and Russian.
4. An annotation of 60 words in the next line in three languages.
5. Key words from the next row in three languages 7-10.
6. The next line begins with the main text. The main text begins on the next line, and the article consists of four parts: the relevance of the topic, the methods and level of research, the results, and the conclusion.
7. Articles must be of scientific importance and facts and opinions in the article should be well-grounded and have an independent meaning, and they must be free of plagiarism. The author must clearly demonstrate the literature used in his or her opinion, and provide the exact sources of the extracts.
8. Quotes should be from "Web of science" and "Scopus" journals.
9. A complete list of publications should be followed in alphabetical order after the main text. Seals and references should be in the main text [1, 25].